

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

Prof. dr. sc. Marina Ajduković
Vanja Branica
Linda Rajhvajn
Mr. sc. Đorđe Gardašević

MIŠLJENJE STUDENATA IV. GODINE PRAVNOG FAKULTETA O MOGUĆNOSTIMA UNAPRJEĐENJA KVALITETE STUDIRANJA I REFORMI OBRAZOVNOG SUSTAVA

1. SVRHA ISTRAŽIVANJA

Jedan od zadataka projekta »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu« je bilo istraživanje uzroka predugog i neuspješnog nasuprot uspješnom studiranju. Konkretno, na Pravnom fakultetu prosjek duljine studija je 7 godina¹, a manje od 50% upisanih studenata završi studij. Praktična svrha istraživanja je stvaranje empirijskog temelja za stvaranje pretpostavki za uvođenje promjena koje bi mogle pridonijeti kvalitetnijem studiranju na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

2. NAČIN PRIKUPLJANJA PODATAKA

Polazeći od metodologije istraživanja koja je detaljno opisana u uvodnom dijelu, podaci su prikupljeni na dva načina:

1. Provedbom tri fokusirane grupne diskusije
2. Pomoću posebno konstruiranog upitnika o uzrocima predugog i neuspješnog nasuprot uspješnom studiranju s pitanjima otvorenog tipa.

Postojala je visoka sadržajna podudarnost između sadržaja pitanja postavljenih u upitniku (prilog 1.) i tijekom fokusirane grupne diskusije (prilog 2.).

¹ Prosječno trajanje studiranja 433 studenata koji su diplomirali 2004. godine je bilo 6 godina 11 mjeseci i 12 dana, a za 482 studenata koji su diplomirali 2005. godine je 7 godina i 15 dana.

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

U fokusiranim grupama ukupno je sudjelovalo 25 studenata IV. godine. Grupe su bile podijeljene po kriterijima: brzine studija, postignutog uspjeha i broja položenih ispita, te studentskog statusa. Polazeći od tih kriterija u grupi »najboljih« sudjelovalo je 12 studenata koji nisu ponavljali godinu, u grupi »prosječnih« sudjelovalo je 8 studenata koji su ponavljali godinu, a treću grupu je činilo 5 studenata koji su tijekom studija prešli na »izvanredni studij«. Ovako formirani uzorak omogućio je da u istraživanju sudjeluju kompetentni studenti, što studenti IV. godine bez obzira na tempo studiranja jesu. Uz to, razlike u njihovom tempu studiranja omogućile su da dobijemo raspon razlika u perspektivama. I jedno i drugo je važno za potrebnu triangulaciju u kvalitativnim istraživanjima. Dakle, radi se o namjerno formiranom uzorku s obzirom na ciljeve istraživanja.

Podatke za formiranje fokusiranih grupa po navedenim obilježjima je osigurala studentska referada. Na svaku od tri fokusirane grupe je bilo pozvano 13 do 14 studenata. Zanimljivo je da je najbolji odaziv bio upravo u skupini najboljih studenta – nije došla samo jedna studentica koja se ispričala bolešću.

Sve tri grupe održane su 18. siječnja 2006. godine na Pravnom fakultetu. Na kraju razgovora i ovi studenti su popunjavali upitnik o uzrocima predugog i neuspješnog, nasuprot uspješnom studiranju na Pravnom fakultetu.

Sam upitnik ispunilo je još 30 studenata četvrte godine. Radi se o prigodnom uzorku odabranom po slučaju.

U ovoj ćemo analizi sažeto prikazati rezultate prikupljene navedenim upitnikom. Iskaze studenata prikupljene tijekom fokusirane grupne diskusije koristit ćemo kao ilustraciju rezultata.²

² Iskazi studenata su u tekstu naznačeni u zasebnim okvirima i kosim slovima.

3. OBILJEŽJA STUDENATA SUDIONIKA ISTRAŽIVANJA

Upitnik je ispunilo 47 studentica (85,5%) i 8 studenata (14,5%) IV. godine Pravnog fakulteta. Prosječna dob studenata je 24 godine. Većina ih studira kao redoviti studenti (87,3%). Također, njih većina je do sada ponavljalo ili parcijalno upisivalo studijsku godinu – 35, odnosno 63,6%. Troškove studiranja za većinu ovih studenata snose njihovi roditelji (89,1%), a ostalima, njih 6, djelomično troškove studija pokrivaju roditelji, ali i oni sami rade. Najveći broj studenata koji su sudjelovali u ovom istraživanju je iz Zagreba ili okolice (66,7%), zatim iz mjesta koja su od Zagreba udaljena između 25 i 100 kilometara (20,4%), a najmanje ih je iz mjesta koja su od Zagreba udaljena više od 100 kilometara (13%).

4. ANALIZA REZULTATA

4.1. Pokazatelji uspješnog studiranja

Po mišljenju studenata najbolji pokazatelji uspješnog studiranja na Pravnom fakultetu su:

- brzina studija, odnosno završetak studija u roku (95%)
- prosjek ocjena (53%)
- sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima povezanim s fakultetom (natjecanja, istraživanja, radovi, nagrade, demonstratura, debata) (16%)
- količina znanja koja ostane poslije studija (baratanje s naučenim gradivom i njegovo povezivanje) (9%).

Mislim da je najbitnija brzina studija. Sve ostalo podliježe nekoj arbitrarnosti od strane profesora, a jedino konkretno što se može vidjeti, i u to sam ja siguran, je da ako se nauči neki ispit da će se sigurno dobiti dva i to kod svih profesora. Ono što najkonkretnije govori o uspješnosti je brzina studija.

Studenti su bili zamoljeni da s obzirom na prethodno navedene kriterije uspješnosti studiranja, podijele svoje kolege, studente Pravnog fakulteta, u tri skupine: uspješne, osrednje i neuspješne. Smatraju da na Fakultetu, u prosjeku studira:

- a) 14% uspješnih studenata

- b) 46% osrednjih
- c) 40% neuspješnih studenata.

Studenti sudionici ovog istraživanja sebe smatraju u podjednakom broju uspješnim studentima (27 ili 49,1%) i osrednjim studentima (26 ili 47,3%). Slabim studentima smatra se samo dvoje studenata ili 3,6%. Ovi podaci su u skladu s kriterijima izbora uzorka i pokazali su (samo)kritičnost studenata koji su sudjelovali u istraživanju.

4.2. Čimbenici uspješnog studiranja

Polazeći od ekološkog modela »osobe u okruženju«, čimbenike (ne)uspješnog studiranja pokušali smo sagledati kroz interakciju tri skupine čimbenika – obilježja studenta, obilježja nastavnika i obilježja organizacije studija u cjelini. Studenti su dali vrlo opsežno odgovore o čimbenicima koji olakšavaju/otežavaju studiranje na Pravnom fakultetu. U tablicama koje slijede dat je sažeti pregled najčešćih odgovora.

MIŠLJENJE O OBILJEŽJIMA STUDENATA KOJA	
.... OLAKŠAVAJU STUDIJ	... OTEŽAVAJU STUDIJ
Marljivost, upornost i ustrajnost (84%)	Lijenost i pomanjkanje upornosti (31%)
Motivacija i zainteresiranost za gradivo(58%)	Nemotiviranost i nezainteresiranost (36%)
Radne navike, samokontrola i disciplina (31%)	Neorganiziranost, nediscipliniranost u učenju (14,5%)
Obiteljska podrška (40%)	Negativni pritisak obitelji/ Nedostatak obiteljske podrške (18%)
Dobra organizacija vremena (14,5%)	
Sposobnosti (14,5%)	Manje sposobnosti usvajanja gradiva, loša koncentracija (5,5%)
Sposobnost memoriranja činjenica (9%)	
Osobine ličnosti kao što su snalažljivost, samopouzdanje, odlučnost (11%)	Osobine ličnosti kao što su nedostatak samopouzdanja, pesimizam, kriza identiteta, prepuštenost samom sebi (14,5%)

Podrška prijatelja i ostalih studenata (9%)	
Dobre materijalne mogućnosti (5,5%)	Materijalne neprilike (5,5%) Studij uz rad (9%) Obiteljski (životni) problemi (11%) Ostalo: Zasićenost; prevelika samokritičnost; nemogućnost da se oporavi nakon neuspjeha; pretjerano kolebanje oko vlastitih sposobnosti potrebnih za završetak studija; rezultati neadekvatni uloženom trudu

MIŠLJENJE STUDENATA O OBILJEŽJIMA PROFESORA KOJA ...	
OLAKŠAVAJU STUDIJ	OTEŽAVAJU STUDIJ
Pristupačnost, otvorenost, spremnost na komunikaciju (49%)	Nepristupačnost, nespremnost na komunikaciju, »hladan«, loš odnos sa studentima, arogantnost (52,7%)
Pozitivan odnos prema studentu (34,5%)	Nezainteresiranost za studenta, odnos prema studentu kao broju, nepoštovanje i nemar prema studentu (29,1%)
Motivacija za kvalitetni rad i stručnost (16,4%)	Manjak znanja iz svog područja, nezanimljiva predavanja i seminari, nepripremljenost za nastavu (12,7%)
Motiviranje i poticanje studenata (14,5%)	
Razumijevanje i otvorenost za probleme studenata npr. na ispitu (12,7%)	Nerazumijevanje studenata (7,3%)
Pravednost, dosljednost, objektivnost i nepristranost prema određenim pojedincima ili kategorijama studenata (16,3%)	Subjektivnost, neujednačenost profesora na istoj katedri, arbitrarnost u ocjenjivanju (12,7%)
Približavanje predmeta studentu (7,3%)	
Dostupnost redovitim održavanjem	Nemaju vremena za studente, nedostupnost

konzultacija ili preko Interneta (5,5%)	(11%)
Ostalo: Strpljenje; vedrina i optimizam; mogućnost održavanja koncentracije studenata; sposobnost za prenošenje znanja studentima	Ostalo: Dojam da profesor samo »odrađuje« svoj posao; nespremnost da osuvremeni literaturu; sitničavost; lijenost; konzervativnost; nedostatak pedagoške komponente; previsoko mišljenje o vlastitom predmetu; prvi put ga vidite na ispitu; česta izostajanja s predavanja važniji su im unosniji poslovi od studenata

Odgovori na pitanje *Koje su najčešće poteškoće studenata Pravnog fakulteta tijekom studiranja?* grupirani su u nekoliko kategorija.

1. LITERATURA

- preopsežna literatura (50,9%)
- nerazumljiva literatura (9,1%)
- stare knjige i novi zakoni (3,6%)
- često mijenjanje literature (3,6%)
- šture skripte.

2. ISPITI

- rijetki rokovi i loš raspored rokova (25,4%)
- nepostojanje kolokvija
- zahtjevi na pismenom ispitu koji ne odražavaju znanje studenata (trik pitanja, svodenje opsežnih ispita na tri pitanja, insistiranje na sitnicama)
- nedostatak strpljenja profesora; previše studenata u istom danu na ispitu
- učenje ispita o kojem ništa prethodno ne znate (zbog neodlazaka na predavanje)
- teškoće s jednim ispitom na koji se gubi puno vremena i volje za studiranjem.

3. PREDAVANJA

- neobavezna predavanja (10,9%)
- predavanja ne prate literaturu, objašnjavaju literaturu (3,6%).

4. PROFESORI

- nedostatak kontakata i komunikacije s profesorima (18,2%)
- nesuglasnost profesora na istoj katedri (različiti kriteriji prilikom ispitivanja) (5,4%)
- profesori ne pokazuju zanimanje i poštovanje za studente (9,1%)
- neprijateljski raspoloženi profesori (ne održavaju konzultacije, ne žele pomoći i objasniti) (5,4%)
- neprofesionalan odnos prema nastavi i studentima (kašnjenje na nastavu)
- arbitrarnost u ocjenjivanju (9,1%).

Uspješnosti studiranja može pridonijeti da se više pozornosti posveti svakom studentu i da se uoče njegovi problemi. Na primjer, ako netko ima problem pri izlaganju seminarskih radova, strah od govora pred većim brojem ljudi ili ako je u »šoku« kad izađe pred profesora, treba mu se pomoći, potaknuti ga da to nekako savlada.

5. OSOBNE I SOCIJALNE POTEŠKOĆE STUDENATA

- nepoznavanje djelotvornih strategija učenja (nesnalaženje u gradivu, neprepoznavanje bitnog od nebitnog) (18,2%)
- osjećaj otuđenosti na fakultetu (5,5%)
- nesnalaženje na početku studija (nespremnost na novi način rada, teškoće s organizacijom vremena) (7,3%)
- loš smještaj u domu (3,6%)
- materijalni problemi (3,6%)
- nedostatak motivacije (3,6%)
- brza predaja nakon neuspjeha
- loše radne navike.

Usporedba odgovora na ova pitanja koja se odnose na čimbenike (ne)uspješnog studiranja pokazuju značajnu dosljednost studenata u odgovorima. Neovisno o formulaciji pitanja, njihovi odgovori ukazuju na iste čimbenika uspješnog u odnosu na neuspješno studiranje.

4.3. Nastava kao čimbenik uspješnosti studiranja

Predavanja

Najveći broj studenata na predavanja ide rijetko ili uopće ne ide (54,6%). Ukoliko kao pokazatelj uzmemo prosječnu vrijednost odgovora o redovitosti pohađanja predavanja možemo reći da studenti viših godina **ponekad** pohađaju **neka predavanja** (M=3,47; SD=1,24). Ovi podaci su zrcalna slika podataka koji su dobiveni u istraživanju iskustva prvog semestra prve »Bolonjske« generacije koje je istodobno provedeno, tj. krajem siječnja 2006. Pokazalo se da 49,4% studenata I. godine redovito ide na predavanja, 37,4% povremeno, a 12,7% rijetko. Tek će praćenje ove generacije kroz naredne četiri godine pokazati je li to bilo razdoblje »medenog mjeseca« I. generacije po novom programu i predavanja, ili su se počele događati suštinske i trajne promjene. No i ta generacija 2005./2006., već na samom početku svog studija je izrazila nezadovoljstvo literaturom i njih 50,9% smatra literaturu neprimjerenom (Turković, 2006.).³

Redovitost pohađanja predavanja	f	%
Idem gotovo na sva predavanja	3	5,5
Često idem na neka predavanja	12	21,8
Ponekad idem na neka predavanja	10	18,2
Rijetko idem na predavanja	16	29,1
Gotovo nikad ne idem na predavanja	14	25,5

³ Turković, K. (2006.) Iskustvo s prvom bolonjskom generacijom. PP izlaganja. http://www.pravo.hr/issue%5Fview%5F3/Download/2006/05/15/Experience_with_first_Bologna_generation_-_Turkovic.ppt

Ja stvarno nisam išla na predavanja, ali na nekima na kojima sam bila, profesor rado daje konkretne odgovore na svako pitanje koje studenti pitaju. Problem je u tome što kad ja odem na to predavanje, vjerojatno učim neki drugi ispit... vrlo često to je sve »zbombano« u jedan koš pa slušam jedno na predavanju, učim doma drugo, a na predavanjima ljudi postavljaju pitanja koja njih zanimaju. Rasprava se povede u tom smjeru, a to nas profesor neće pitati i tako ...

Studenti navode da im je na predavanjima najvažnije:

- motivacija profesora da na zanimljiv način prezentira gradivo (36,4%)
- motivacija profesora da približi i objasni gradivo (29,1%)
- interakcija profesor-student (23,6%)
- raspravljanje o gradivu i mogućnost postavljanja pitanja (20%)
- davanje primjera iz prakse (18,2%)
- naglašavanje bitnih dijelova (10,9%)
- predavanja koja su priprema za ispit (9,1%)
- predavanja koja potiču studenta na daljnji rad (9,1%)
- predavanja u kojima se ne prepričava knjiga (7,3%)
- ostalo: točnost profesora; male grupe i rad kao na seminaru; dobra atmosfera; jasnoća i sistematičnost u izlaganju.

Temeljem odgovora studenata možemo zaključiti kako su komunikacijske vještine i vještine poučavanja, te stavovi prema studentima i motivacija nastavnika glavni čimbenik uspješnosti predavanja. Radi se o komponentama koje je moguće razvijati i unaprjeđivati.

Odgovori na pitanje *Što i kako bi profesori trebali predavati da bi studentima nastava bila korisnija?* sažeti su u slijedeće kategorije:

1. KORIŠTENJE PRAKTIČNIH PRIMJERA

- primjeri iz stvarnog života (prakse) (analiza primjera) (43,6%)
- gosti-praktičari na nastavi (suci Haškog suda, državni odvjetnici, istražni suci) (10,9%)

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

- ostalo: korištenje suvremenih podataka; korištenje slučajeva drugih zemalja; analiza sudske presude; povezivanje gradiva iz knjige sa svakodnevnim događajima; organiziranje posjete sudovima i drugim ustanovama vezanim za predmet.

2. POVEZIVANJE GRADIVA S ISPITOM

- osvrt na dijelove gradiva s kojima studenti imaju najviše problema (16,4%)
- usmjeriti predavanja na ispitna pitanja (3,6%)
- upućivanje studenata u najčešće pogreške u pripremanju tog ispita
- materiju za ispit iznijeti na lako razumljiv način bez korištenja »velikih« izraza.

3. LITERATURA

- objašnjavanje i pojednostavljenje literature (7,3%)
- drastično smanjiti literaturu
- proći većinu gradiva
- mogućnost kritiziranja onog što je već napisano
- predavati i izvan udžbenika ako se time objašnjavaju neke nerazumljivosti.

4. TEHNIČKA SREDSTVA

- biti dostupni preko Interneta (5,4%)
- koristiti suvremenu tehnologiju (npr. *PowerPoint*) (5,4%)
- prezentacija pomoću drugih sredstava (film, članci iz novina i dr. publikacija)
- izlagati pomoću folija.

5. ORGANIZACIJA PREDAVANJA

- ne prepričavati, već objašnjavati knjigu (16,4%)
- angažirati studente s konkretnim radnim zadacima i aktivnostima (3,6%)
- blokovska nastava (3,6%)
- **ostalo**: rad u malim grupama; da se objavi raspored tema predavanja tako da studenti mogu dolaziti na neke nastavne jedinice; kolokvij iz svakog predmeta; obavezan dolazak; unijeti kreativnost u nastavu.

6. ODNOS PREMA STUDENTIMA

- poticati diskusiju i studente da iznose svoje mišljenje i da postavljaju pitanja (34,5%)
- zainteresirati studente (9,1%)
- biti pristupačan i ljubazan (3,6%)
- ostalo: dozvoliti studentu da pogriješi; imati smisla za šalu.

1. Postoje profesori koji pokušavaju ukinuti taj čisti ex-cathedra odnos, ali studenti nisu zainteresirani. Možda se nisu dovoljno oslobodili tijekom vremena. Sada na četvrtoj godini većina profesora i pokušava ostvariti takav kontakt, ali se gotovo nitko od studenata i ne pokušava uključiti u bilo kakve diskusije.

2. Kad nas od početka uče na jedan način. Da mi šutimo, a oni pričaju. Onda je to teško promijeniti. Kad vas neko na kraju i pita za mišljenje onda vi ni nemate mišljenje.

Seminari

Većina studenata (63%) smatra seminare najznačajnijim oblikom nastave. No vrlo su kritični prema njihovoj kvaliteti. Konkretno, navode da su tijekom studija odslušali samo do 25% dobrih seminara.

Po mišljenju studenata prednosti i obilježja dobrih seminara su:

- male grupe (20-30 ljudi) (25,5%)
- praksa (odlazak u razne institucije) (20%)
- aktivno sudjelovanje studenata (18,2%)
- kolokviji (16,4%)
- diskusije (davanje studentima mogućnosti da iznose svoja stajališta i mišljenja o gradivu i da postavljaju pitanja) (16,4%)
- preko seminara se može položiti ispit uz povlastice (potencijalno lakša pitanja, veće toleriranje pogrešaka) (14,5%)
- priprema za ispit (14,5%)
- objašnjava se gradivo (14,5%)
- analiza primjera iz prakse (12,7%)

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

- komunikacija profesora i studenata (10,1%)
- zanimljivost (profesora, predmeta) (10,1%).
- izrada radova, provođenje istraživanja (10,1%)
- dovođenje gostiju (9,1%)
- objašnjavanje i razrađivanje kompliciranih instituta (9,1%)
- učestalost i redovito održavanje (intenzivan rad).

Ima i jako pozitivnih primjera. Evo konkretno, profesor iz Uprave je imao nas 30 na seminaru što bi predstavljalo neke optimalne uvjete, a on nas je još podijelio na dvije podgrupe. Imali smo kvalitetan rad i svi smo ga bez problema prošli, a to je težak ispit na trećoj.

Ovaj primjer naglašava da je za dobar seminar potrebno maksimalno zalaganje nastavnika odnosno organiziranje rada preko predviđenih standarda veličine seminarske grupe (30 studenata je veličina seminarske grupe po Kolektivnom ugovoru). Je li to realno očekivati od nastavnika? Da li postojeći prostor, čak i kad bi nastavnici bili spremni na takav maksimalni angažman to omogućava za sve predmete? To su samo neka od pitanja. Neovisno o ovim pitanjima, ovaj iskaz predstavlja tzv. primjer dobre prakse.

Mogućnost unaprjeđenja nastave

Prema mišljenju studenata Fakultet bi mogao/trebao u cilju unaprjeđenja kvalitete nastave učiniti slijedeće:

- upisati manji broj studenata (na primjer 300-400) (30,9%)
- organizirati nastavu u blokovima/turnusima (14,5%)
- organizirati rad u manjim grupama (14,5%)
- podijeliti ispite u manje cjeline/ kolokvije (14,5%)
- osigurati više praktičnog rada i organizirati praksu (18,2%)
- potaknuti profesore na kvalitetnija i zanimljivija predavanja (9,1%)
- angažirati više mladih profesora (7,3%)
- obavezna predavanja (7,3%)

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

- promijeniti organizaciju nastave i programa (7,3%)
- organizirati tečajeve za profesore kojima bi ih se učilo o psihologiji, odnošenju prema studentima i boljem držanju nastave (7,3%)
- omogućiti češće rokove za ispit (5,4%)
- povećati broj seminara (5,4%)
- smanjiti literaturu (3,6%)
- povećati broj profesora (3,6%)
- uvesti evaluaciju nastavnika od studenata (3,6%)
- **ostalo**: smanjiti broj predmeta; više predavanja predavača izvan fakulteta; ispitati metode rada fakulteta u inozemstvu; provjeriti koliko je stara propisana literatura; izbaciti nepotrebne predmete.

Dosljedno odgovorima na prethodna pitanja, odgovori studenata na pitanje *Koje metode poučavanja smatrate najkorisnijima za usvajanje znanja?* su očekivani i kao najčešće se pojavljuje slijedeći:

- rad u malim grupama (61,8%)
- seminari (47,3%)
- audio-vizualne metode (23,6%)
- praktično usvajanje znanja (14,5%)
- korištenje slučajeva iz prakse (12,7%)
- klinike (9,1%)
- posjete ustanovama (7,3%)
- razgovori s ljudima koji rade u praksi (7,3%)
- izrada pisanih radova (5,4%).

4.4. Ispiti

Dosljedno prethodnim nalazima, studenti pokazuju veliko slaganje u pogledu procjene (ne)važnosti pohađanja nastave za uspjeh na ispitu. Njih 94,5% smatra da pohađanje nastave nije u funkciji polaganja ispita. To ujedno objašnjava njihovo slabo pohađanje

Projekt Nacionalne zaklade za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj RH
»Izgradnja institucijskih mehanizama za unaprjeđivanje kvalitete (01.02)«

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

nastave na završnim godinama. Međutim, zadanu literaturu većina studenata (67,3%) smatra jako relevantnom za postizanje uspjeha na ispitu.

Što se tiče objektivnosti ispita studenti imaju prilično podijeljeno mišljenje:

PREFERIRANI OBLIK ISPITA S OBZIROM NA OBJEKTIVNOST	f	%
Pismeni	17	30,9
Usmeni	15	27,3
Pismeni i usmeni	23	41,8

Ocjena koju postižu na ispitu u prosjeku studentima i jest i nije važna ($M=3,11$; $SD=1,16$). Prema distribuciji frekvencija vidljivo je da 29,1% studenata procjenjuje da im je ocjena na ispitu vrlo važna, ali 30,9% studenata smatra da postignuta ocjena i jest i nije važna. To je u skladu s njihovim prethodnim odgovorima da je kriterij uspješnog studiranja prije tempo, tj. brzina studija nego ocjene.

Što se tiče načina i količine učenja za ispit, uz samostalni rad na obaveznoj literaturi, studenti slušaju ispite prije izlaska (16,4%), odlaze na konzultacije (14,5%), odlaze na predavanje ili seminar u vrijeme učenja ispita (14,5%), nabavljaju što više pitanja za ispit (12,7%), komuniciraju s kolegama koji su imali iskustva (položili ispit) (10,1%).

Studenti najčešće navode da za ispite uče intenzivno oko 6 do 8 sati dnevno mjesec do mjesec i pol (18,2%) te da dnevno trebaju proći čak 40-50 stranica literature.

Kad spremam ispit koji je za mjesec dana prvo učim 5-6 sati dnevno, to je neki prosjek, jer prvi tjedan dana učim možda 3-4 sata dnevno, ali zato zadnji tjedan 8 i više sati dnevno.

Odgovori studenata na pitanje o mogućim načinima olakšavanja polaganja ispita i kvalitetnijeg studija grupirani su u slijedeće kategorije:

Projekt Nacionalne zaklade za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj RH
»Izgradnja institucijskih mehanizama za unaprjeđivanje kvalitete (01.02)«

1. PRILAGOĐAVANJE LITRATURE

- manji opseg literature (30,9%)
- izbacivanje nepotrebnih stvari iz literature (7,3%)
- suvremenija literatura (3,6%)
- manje apstraktna literatura.

Za ispit se treba naučiti jako puno činjenica bez nekih obrazloženja, na ispitima se traže nekakve fus-note koje su potpuno irelevantne za sam predmet, a one bitne stvari se nekako uvijek zaobiđu jer se smatra da to ionako svi znaju ili ne znam što. Naprosto, ispitivanja profesora na usmenim ispitima mora biti u formi razgovara sa studentom, da ga se potiče da on zaključuje i slično. A ne da se samo postavi pitanje i čeka se odgovor i za to vrijeme gleda u strop.

2. KVALITETNIJI ODNOS PROFESOR – STUDENT

- bolja dostupnost i redoviti kontakti s profesorom (12,7%)
- opušteniji odnos tijekom ispita i pristojan/tolerantan odnos prema studentima (9,1%)
- jednaki kriteriji kod svih profesora katedre (o literaturi, ocjenjivanju) i prema svim studentima (5,4%)
- da svi profesori uvedu raspon ocjena od 2 do 5.

Na našem fakultetu nema razlike između dvojke i petice, jedina je razlika u tome što osoba koja odgovori za 5 odgovori brzinski od riječi do riječi, a osoba koja odgovara za 2 odgovori isto, samo možda malo sporije.

3. ORGANIZACIJA PREDAVANJA I SEMINARA

- intenzivna nastava u blokovima (5,4%)
- više praktičnog rada (3,6%)
- obavezna predavanja
- **ostalo**: na predavanjima i seminarima razlučiti bitno od nebitnog i razjasniti sporne stvari; manje grupe na predavanjima; da studenti polažu ispit kod profesora kojem su bili raspoređeni u grupe za predavanja i seminare; povremene provjere znanja.

Ovo ljeto sam bila na ljetnoj školi 5 tjedana i svaki dan smo imali predavanja vezana uz jednu temu i nakon toga ispit. Bili su i profesori s našeg Fakulteta i svako jutro su bila predavanja od 9 do 13 ili 14 sati i onda smo dobili zadatak što treba pročitati za sutra. Mi smo jednostavno diskutirali o tim temama i mogli smo sve pitati i mi smo svi bili jako uspješni. To je jedan način koji se nama, bilo je samo nas 10 s našeg fakulteta, jako svidio. Taj pristup je Amerikancima koji su bili s nama u grupi bio sasvim normalan. Znači oni dobiju nešto za pročitati, njima je to tako normalno studiranje, a nama je to bilo »vau«.

4. ORGANIZACIJA ROKOVA I ISPITA

- kolokviji kao način polaganja ispita (52,8%)
- više rokova (18,2%)
- više kolokvija (25,5%)
- ispiti u manjim grupama, bez višesatnog čekanja (5,4%)
- da se pismeni ispit ne mora ponovno pisati ako je ispunjen uvjet za prolaz, a padneš na usmenom (5,4%)
- mogućnost biranja profesora kako bi se pripremili da određenog ispitivača (3,6%)
- obratiti pozornost na preklapanje rokova
- povećati broj rokova do komisije/ukinuti komisiju da nema pritiska.

4.5. Prednosti studiranja na Pravnom fakultetu i opće zadovoljstvo studenata

Općenito zadovoljstvo studijem prava, na skali od pet stupnjeva, studenti u prosjeku procjenjuju s 3,2 uz standardnu devijaciju 0,98. Možemo reći da studenti imaju prosječni osjećaj zadovoljstva prema studiranju na Pravnom fakultetu. Ne zaboravimo da su to studenti koji su već na samom kraju studija.

Kao dobre strane Pravnog fakulteta u odnosu na ostale fakultete najčešće navode:

- dobre i široke mogućnosti zapošljavanja (32,7%)
- ugled u društvu (14,5%)
- dosta slobodnog vremena (nema puno obveza) (21,8%)
- pruža široko znanje/obrazovanje (14,5%)
- neobavezna predavanja (12,7%)

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

- **ostalo:** dobro opremljena knjižnica (5,4%); dobra lokacija zgrade (5,4%); dobra organizacija što se tiče poznavanja rokova i literature (5,4%); mogu se slušati ispiti (5,4%); naučite se izdržljivosti; možete se hvaliti među kolegama jer ipak studirate »The« Pravo; može se često birati između više profesora; ne može se prenositi puno ispita na slijedeću godinu i mora se dati sve iz prethodne godine pa nema zaostataka.

Ipak 18% studenata koji su sudjelovali u ovom istraživanju ne nalazi nikakve prednosti Pravnog fakulteta u odnosu na ostale fakultete.

4.6. Upoznatost s reformom studija tzv. Bolonjskim procesom i prijedlozi za reformu

Većina studenata, 69,1%, smatra da je osrednje upoznata s tekućom reformom studija tzv. Bolonjskim procesom.

Konkretno promjene koje vide da bi se mogle uvesti tom reformom na studij prava su:

- polaganje gradiva kroz kolokvije (21,8%)
- povećati prolaznost studenata (olakšati polaganje ispita) (14,5%)
- zbližavanje profesora i studenata (bolja komunikacija, pristupačniji profesori) (9,1%)
- rad u malim grupama (7,4%)
- smanjiti literaturu (12,7%)
- manje studenata (7,4%)
- obaveza dolazaka na predavanje, kontinuirano učenje; dovesti studente na Fakultet (12,7%)
- jednosemestralna intenzivnija nastava i polaganje ispita nakon odslušanog gradiva (10,1%)
- više prakse (5,4%)
- individualan rad (mentorstvo) (3,6%)
- bolja organizacija studija (3,6%)

Projekt Nacionalne zaklade za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj RH
»Izgradnja institucijskih mehanizama za unaprjeđivanje kvalitete (01.02)«

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

- **ostalo:** veći broj profesora; rasterećenje satnice; da studenti ocjenjuju profesore, ali da to ima i neki utjecaj; veća selekcija na prijemnom.

Ne može biti dobro da se otprilike 1200 ljudi prijavilo za prijemni, a 1100 ih se upisalo. Tu nema nikakve selekcije. Praktički svi koji su htjeli su se i upisali.

Šest od 55 studenata nije odgovorilo na ovo pitanje jer ili nisu upoznati s reformom ili ih to me ne zanima jer ih ta reforma »ne hvata«.

Lako se može uočiti da su sugestije studenata u vezi promjena koje bi se mogle potaknuti reformom studija prava vezane uz prethodno navedene najčešće poteškoće studiranja.

Kao ishode reforme očekuju:

- veću motivaciju studenata
- raniji završetak studija
- brže i bolje polaganje ispita
- bolju osposobljenost studenata
- veću razinu kvalitete studija
- mogućnost međunarodne razmjene studenata
- bolju i suvremeniju literaturu
- veće zadovoljstvo studenata Fakultetom
- unaprjeđenje studija u cjelini
- veći angažman studenata tijekom studija.

Zanimljivi su bili i završni komentari studenata na posljednje pitanje odnosno na poziv da li još nešto želite dodati:

- Veselim se završetku (5,4%).
- Nema boljeg recepta od učenja – ipak mi pravnici učimo cijeli život i nadograđujemo svoje znanje.
- Nadam se da ćete uspjeti budućim studentima olakšati, skratiti, unaprijediti studiranje.

Projekt Nacionalne zaklade za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj RH
»Izgradnja institucijskih mehanizama za unaprjeđenje kvalitete (01.02)«

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

- Nadam se da će od ovog biti dobrih rezultata.
- Zahvaljujem se što se me pozvali.
- Hvala što ste nas pitali za mišljenje. To je bilo prvi put.
- Mislim da je ovaj razgovor jako dobra ideja koja bi trebala zaživjeti i održavati se svake godine i s više generacija.
- Napravite nešto ubrzo!!!
- Važno je ulagati puno vremena i truda u ovaj fakultet.
- Trebalo bi modernizirati fakultet – prijavljivanje ispita preko Interneta i slično.

Uz veselje što su pri kraju studija, studenti su se pozitivno osvrnuli na priliku da govore o studiju. Taj stav se osjećao i tijekom cijelog razgovora i u strpljivosti s kojom su ispunjavali dosta opsežan upitnik.

5. ZAKLJUČAK

U cjelini studenti podržavaju promjene koje omogućava i potiče reforma studija, a njihova konkretna iskustva i prijedlozi podržavaju ideje koje su u biti reforme. To je prije svega:

1. intenzivnija, jednosemestralna nastava
2. rad u manjim grupama
3. bolje povezivanje teorijskih sadržaja s praktičnim sadržajima; rad u »klinikama« odnosno korištenje modela »iskustvenog učenja« u nastavi
4. redovito praćenje napretka studenata kroz kolokvije
5. podrška studentima pri prilagodbi na studij
6. opsegom i sadržajem osuvremenjena literatura prilagođena ciljevima kolegija i načinu provjere znanja
7. motivirani nastavnici posvećeni nastavi i studentima
8. znanje nastavnika o metodici nastavnog rada i ocjenjivanju
9. unaprjeđenje komunikacijskih vještina i posvećenost nastavnika nastavnom radu
10. uvođenje evaluacije nastave i nastavnika kao jednog od načina praćenje kvalitete i poticanja promjene.

Projekt Nacionalne zaklade za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj RH
»Izgradnja institucijskih mehanizama za unaprjeđenje kvalitete (01.02)«

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

U odgovorima na sva pitanja studenti su pokazali zavidnu dosljednost, jasnoću i dobronamjernost (što smo doduše i očekivali od studenata IV. godine prava), stoga njihovom razmišljanjima treba dati odgovarajući značaj u planiranju daljnjeg unaprjeđenja i osiguranje kvalitete Pravnog fakulteta.

Neke od ovih promjena kao npr. jednosemestralna, intenzivnija nastava su već uvedene. Neke promjene kao što je rad u malim grupama, redovito praćenje napretka studenata kroz kolokvije, rad u klinikama pretpostavljaju veći broj nastavnika i suradnika, veća sredstva za održavanje nastavnog procesa te bolje prostorne uvjete (veći broj manjih seminarskih učionica i slično). Neke od promjena, pogotovo one koje su vezane uz vještine i motivaciju nastavnika pretpostavljaju odgovarajuću dodatnu izobrazbu i podršku suradnika i nastavnika.

Ukoliko usporedimo odgovore naših studenata koji se odnose na nastavu kao čimbenik (ne)uspješnog studiranja s deset općeprihvaćenih obilježja dobre nastave (Meyers, 2005.)⁴, a to su:

1. jasno strukturiranje nastave
2. visoki udio stvarnog učenja
3. poticajno ozračje za učenje
4. jasnoća sadržaja
5. uspostavljanje smislene komunikacije
6. raznolikost metoda
7. individualno poticanje
8. inteligentno vježbanje
9. jasnoća očekivanih postignuća
10. pripremljena okolina

⁴ Meyer, H. (2005.) *Što je dobra nastava*. Zagreb: Erudita.

Projekt »Razvoj modela unaprjeđivanja kvaliteta studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu«

vidimo da naši studenti završne godine itekako dobro znaju što bi trebala biti dobra nastava što dodatno potvrđuje njihovu kompetenciju kao partnera u osiguranju i razvijanju kvalitete studija.

Što se tiče njihovih ideja za unaprjeđenje kvalitete studija vidljiv je tzv. linearni kauzalitet odnosno zastupanje tzv. promjena I. reda. Da pojasnimo. Osnovno polazište studenata je »Ako se smanji broj upisanih studenata proces i ishod nastava će biti značajno kvalitetniji«. Nedvojbeno je da su u pravu. No pitanje valja preoblikovati na način »Koje su pretpostavke kvalitetnog studija prava ako je upisano 400, 600, 800 .. studenata?«. Također treba dodati i neka nova pitanja kao npr. »Je li upis, te dosljedno tome diplomiranje većeg broja studenata od interesa ostalih sudionika obrazovanja pravnika – državnih tijela, društva u širem smislu te riječi?« te »Što je s ekonomskim aspektom djelotvornosti našeg programa?« O tim i sličnom pitanjima govorit ćemo više u završnom dijelu izvješća.